

БАТЬКІВСЬКА ВІДПУСТКА В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному світі гендерна рівність сприймається не лише як одне з фундаментальних прав людини, але і як запорука подальшого мирного, процвітаючого, гармонійного та сталого світового розвитку. Проте, на шляху досягнення фактичної рівності прав та можливостей чоловіків і жінок залишається ще чимало невирішених завдань. Одним із них є необхідність подолання гендерної нерівності в сферах соціальної активності та трудової діяльності.

Ця проблема набуває все більшої актуальності в зв'язку з негативними демографічними тенденціями (процеси старіння нації, зниження дітонародження), з активними зусиллями міжнародної спільноти (розробка стратегій, конвенцій, директив з гендерної рівності, проведення жіночих світових та регіональних форумів), з посиленням громадсько-політичної активності жіноцтва (участь у прийнятті суспільно-значимих рішень, військових діяч, волонтерському русі тощо), з жіночим лідерством в економічній сфері (збільшення відсотка жінок на управлінських посадах підприємств, установ, організацій, підприємницька активність).

Однією з проблем, вирішення якої вимагає спільних зусиль широких кіл громадськості та певного проміжку часу, є необхідність створення рівних можливостей жінок і чоловіків у сфері сімейних відносин. Серед цих відносин особливе місце посідає відпустка по догляду за дитиною. Адже в силу низки життєвих обставин (управлінська посада, вищий розмір оплати праці, страх втратити місце роботи, небажання робити перерву в кар'єрі тощо) жінки готові поступитися своїми «материнськими обов'язками» на користь чоловіків-батьків.

Декретна відпустка для чоловіків існує не в багатьох державах світу. Започаткували такі соціальні експерименти скандинавські країни. Для них самих активне залучення чоловіків до процесу догляду і виховання дітей раннього віку далось не просто. Але домінування традиційно-стереотипної моделі поведінки вдалось подолати шляхом зменшення гендерного розриву. Понад те, на вирівнювання можливостей з позицій материнства-батьківства була націлена й сімейна політика держави. Адже безпосередню участь у її формуванні та реалізації брали саме жінки.

Саме тому, з метою досягнення взаємопов'язаних цілей поєднання трудової діяльності та сімейного життя та досягнення гендерної рівності у 2010 р. Рада ЄС прийняла Директиву 2010/18/EU (далі – «Директива»). Метою прийняття Директиви є полегшення суміщення роботи із сімейним та особистим життям для працюючих батьків і забезпечення рівності можливостей для чоловіків та жінок на ринку праці [1].

Більшість держав-членів ЄС уже давно тестують такі відпустки, однак деякі з цих держав почали заохочувати татусів ще до прийняття директиви 2010/18/ЄС. Наприклад, у Швеції практику таких відпусток було розпочато ще в середині 1970–х рр. Принагідно зазначимо, що в Швеції найкраще бути татком, адже законодавство країни передбачає батьківську відпустку тривалістю 480 днів. При цьому опікун упродовж 390 днів отримує 80% офіційного заробітку. У Норвегії «декрет для тата» запровадили ще в 1994 р. [2].

Варто зазначити, що батьківські відпустки значно коротші від материнських (тривають від декількох днів до декількох тижнів). Помітні відмінності між регіонами Європи щодо тривалості таких відпусток: якщо у скандинавських державах це досить значний період (Швеція та Ісландія – 13 тижнів, Норвегія та Фінляндія – 8 тижнів), то у решті держав їх тривалість обчислюється тижнями та днями (в Угорщині, Австрії, Греції та Нідерландах тривалість відпустки знаходиться в межах одного тижня). Відпустку тривалістю два тижні надають Данія, Естонія, Франція, Бельгія, Латвія, Іспанія, Велика Британія. У Литві, Польщі і Португалії батько може розраховувати на місяць відпустки [3].

Останнім часом право на відпустку в зв'язку з народженням дитини для батьків запровадили навіть й у тих державах, де переважають традиційні погляди на роль чоловіка й жінки в суспільстві та сім'ї (Іспанія, Ірландія, Болгарія). Загалом за статистикою 20% чоловіків Західної Європи перебуває в декретній відпустці.

Порівняно з державами-членами ЄС, в Україні тільки 1-3% чоловіків наважуються брати відпустку по догляду за дитиною. Першопричиною низького показника залученості чоловіків до такої відпустки є суспільні стереотипи про роль «годувальника», який не повинен займатися суто жіночими справами. Чоловіки не користуються батьківськими відпустками через те, що соромляться бути неправильно сприйнятими в суспільстві. Таку думку підтверджує й експерт із гендерної політики М. Корюкалов: «Існують певні побоювання, незручності у чоловіка з тим, щоб взяти таку відпустку. Він переживає з приводу того, що подумают його батьки або батьки дружини, або що подумают його друзі, адже це не чоловіча справа» [4].

Наступною причиною є особливість законодавчих вимог та можливих наслідків. «В Україні як мама, так і тато, мають право на відпустку. Але це може статися тільки за умови наявності довідки про те, що мама дитини повернулася на роботу на повний робочий день і при цьому не отримує соціальної допомоги. Якщо мама працює неофіційно, можуть виникнути проблеми і в такому разі тато не зможе отримати дозволу на відпустку», – пояснює член Громадської ради з гендерних питань при Міжфракційному об'єднанні «Рівні можливості» у Верховній Раді України Н. Байдук [5]. Для прикладу в європейських державах право на декретну відпустку мають і чоловіки і жінки незалежно від виду трудового договору. Для забезпечення рівності кожному з батьків надається однаковий термін використання відпустки. Це також пов'язано з тим, що дитина потребує уваги кожного з батьків. Чоловіки частіше беруть такі відпустки в країнах, де рівень компенсації заробітної плати дорівнює або близький 100%, а також в країнах, де невикористання такої відпустки призводить до її втрати [6]. На жаль, в Україні більшість «чоловічих» зарплат є вищими від «жіночих», а тому їх ніхто не хоче втрачати. До того ж в національному законодавстві не йдеться про компенсацію у випадку декрету для чоловіків. Тому це також є черговою причиною відсторонення чоловіків від декретних відпусток.

Таким чином, можна підсумувати, що в багатьох державах-членах Європейського Союзу практика запровадження батьківської відпустки розпочалась ще з кінця 70-х рр. ХХ ст. Тому з наближенням до стратегічної мети – повноправного членства в ЄС – Україна як держава має докласти зусиль у формуванні відповідного правового, організаційного та фінансового підґрунтя для забезпечення рівних прав і можливостей подружжя як батьків та розбудови партнерських сімейних відносин. А українське традиційне суспільство має «дозріти» до використання подібної європейської практики.

Список використаної літератури:

1. Council Directive 2010/18/EU implementing the revised Framework Agreement on parental leave concluded by BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP and ETUC and repealing Directive 96/34/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.europa.eu/eli/dir/2010/18/oj>.
2. Стороженко О. С. Право на відпустку по догляду за дитиною в праві ЄС: гендерний аспект / О. С. Стороженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15162/1/Storogenko.pdf>
3. Відпустки, пов'язані з народженням дитини у країнах Європи: материнська (декретна) та батьківська відпустки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://demostudy.blogspot.com/2012/05/blog-post_23.html
4. Пузіна О. Відпустка для тата: охочих немає / О. Пузіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://m.dw.com/uk/>
5. Кобиляцька В. Декрет чоловіків як тренд / В. Кобиляцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://povaha.org.ua/dekret-dlya-cholovikiv-yak-trend/>
6. Святун О. В. Імплементация директиви 2010/18/EU про відпустку по догляду за дитиною в державах-членах ЄС / О. В. Святун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zp-ok-pmgu.com/files/3150-11580-1-PB.pdf>

Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін Лубко І. М.